

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KARARI YETKİNLİĞİNİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE GÖRE ANALİZİ

ANALYSIS OF HIGH SCHOOL STUDENTS' PERCEPTIONS OF CAREER DECISION
EMPOWERMENT ACCORDING TO DEMOGRAPHIC VARIABLES

Esra Nur AKPINAR¹ - Ayşenur KULOĞLU²

Öz

Bireyin kişiliği ve yaşamı bakımından belirleyici etkiye sahip olan kariyer yönelimi için lise dönemi kritik öneme sahiptir. Kariyer yöneliminde ise bireyin kariyer karar yetkinlik algısı önemlidir. Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik algılarını belirleyip, bunları demografik değişkenlere göre analiz etmektir. Araştırma, tarama modelinde yürütülmüştür. Örneklem, 388 lise öğrencisinden oluşturulmuş olup, veriler, “Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği” ile toplanmış ve betimsel istatistik tekniklerle analiz edilmiştir. Lise öğrencilerinin kariyer kararı konusunda kendilerini yetkin görmesi, ilerideki istihdamları için önemlidir. Ancak bu öğrencilerin kariyer kararı konusundaki algı düzeyinin; “çok güveniyorum” düzeyinde değil de, “güveniyorum” düzeyinde olması, kısmi de olsa bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Çünkü ilgili kuramlara göre, rekabetçi işgücü piyasasında kendisini çok yeterli görenlerin iş ve kariyer şansı daha yüksektir. Katılımcı lise öğrencileri, kariyer kararı yetkinliği ile ilgili olarak kendilerine en çok, interneti kullanma konusunda güvenmektedirler. Bunu sırayla, gelecekle ilgili plan yapma ve meslekle ilgili olası değişimler hakkında bilgi edinme izlemektedir. Öğrencilerin seçeceği alandaki akademik sorunlarla baş etme ve yeteneklerini doğru değerlendirme konularındaki algı düzeyi görece daha düşüktür. Öğrencilerin bu görece düşük algılarının olası sebepleri, deneyim ve bilişsel eksiklikler olabilir. Bunlar ise, öğrencilerin interneti, kariyerle ilgili bilgileri alma ve işgücü piyasası ile bağ kurma dışında kullanmaları, liselerdeki mesleki rehberlik hizmetleri ile okul-sanayi ilişkisinin yetersizliğine bağlı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Kariyer kararı, Kariyer planlama, Lise öğrencileri, Sosyal bilişsel teori, Eğitim ve ekonomi

Abstract

The high school period is of critical importance for career orientation, which has a determining effect on an individual's personality and life. In career orientation, an individual's perception of career decision competence is important. The aim of this study is to determine high school students' perceptions of career decision competence and analyse them according to demographic variables. The research was conducted in survey model. The sample consisted of 388 high school students and the data were collected with the "Career Decision Competence Expectation Scale" and analysed with descriptive statistical techniques. The results obtained from the analysis are as follows: Participating high school students are confident in their career decision competence expectation. These perceptions of students do not differ significantly according to other demographic variables except gender. According to gender, male students' perception of career decision competence is higher than that of female students. High school students' perception of themselves as competent in career decision making is important for their future employment. However, the fact that the perception level of these students on career decision making is at the level of "I trust" rather than "I trust a lot" can be considered as a deficiency, albeit partial. Because, according to the relevant theories, those who consider themselves very competent in the competitive labour market have a better chance of a job and career. With regard to career decision competence, participant high school students are most confident in using the Internet. This is followed by planning for the future and learning about possible changes in the profession. Students have relatively lower perceptions about coping with academic problems in their chosen field and evaluating their abilities correctly. Possible reasons for these relatively low perceptions of students may be experience and cognitive deficits. These may be due to the fact that students use the internet for purposes other than obtaining career-related information and connecting with the labour market, and the inadequacy of vocational guidance services and school-industry relations in the high schools where they study.

Keywords: Career decision, Career planning, High school students, Social cognitive theory, Education and economics.

¹ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, esranurakpinar@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3867-2614

²Doç.Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, adonder@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0217-8497

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi: 16.05.2023 – Kabul Tarihi: 05.06.2023

DOI:10.17755/esosder.1297779

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2023;22(87): 1367-1378

Etik Kurul İzni: Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 14.04.2023 tarih ve 2023/08 nolu oturumunda, çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir

1.GİRİŞ

Ekonominin birçok sektör gibi eğitimi de ciddi şekilde etkilediği günümüzde, okulların amacı adeta yeniden şekillenmektedir. Okullardaki bu amaç değişikliği kaçınılmaz olarak eğitim-öğretim politikalarına da yansımaktadır. Bu yansıma, en iyi ülkemizde eğitimle ilgili uygulanan Liselere Geçiş Sistemi (LGS), Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) gibi merkezi seçme ve yerleştirme sınavlarında görülebilir. Çünkü eğitimin sonucunun göstermesi gereken bu sınavlar, neredeyse eğitimin sebebine dönüşmüştür. Günümüzde ebeveynler, öğretmenler ve öğrencilerin eğitim amacı, neredeyse ekonomik gelecek elde etme yarışına dönüşmüştür. Kaçınılmaz olarak okulun da dâhil olduğu bu yarış, ilgili herkes için ciddi kaygıya dönüşmüştür. Nitekim ilköğretimden başlayan bu ekonomik kaygılar, iyi bir liseye girme yarışına dönüşmekte ve lise de ise bu yarış, iyi bir üniversiteye girme yarışına dönüşmektedir. Öğrencileri, velileri ve öğretmenleri ciddi sıkıntılara sokan bu yarışların ortak noktası olan “iyi bir lise ve iyi bir üniversite” ile kastedilen, aslında ekonomik bakımından iyi bir iş ve kariyere erişimdir. Ekonominin eğitime etkisi olan bu durumun öğrencilere yansımaları ise, iyi bir iş ve kariyere ulaşacak akademik performans sergilemektir.

Eğitimin ekonomik boyutuyla ilgili olan öğrencilerin iş ve kariyer amacı, aslında insan olmanın gereğidir. Çünkü çalışma (bu araştırmada iş anlamında kullanılmıştır) ve bununla alakalı kariyer, insan doğasıyla ilgili maddi ve manevi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç birkaç boyuttan ele alınabilir. Birinci boyut, felsefi anlamda bireyin var oluşuyla ilgilidir. Felsefeye göre insan, yapıp-ettikleriyle, yani çalışma ve üretme ile var olmaktadır. Bu yüzden çalışmak, Marx için “insan olmanın koşulu” (Topakkaya, 2008: 381) sayılmıştır. İkinci boyut, çalışmanın, bireyin psikolojisi ile ilişkili olmasıdır. Bu ilişki, iktisat ile psikolojisinin kesişmesini temsil eden davranışsal iktisat (Eser ve Toigonbaeva, 2011) akımıyla daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Nitekim Sosyal Bilişsel Teori (SBT) ve Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT) gibi yaklaşımlar da, bireyin iş ve kariyer gibi iktisadi karar ve davranışları, sosyal, finansal ve psikolojik perspektiften ele almaktadır (Kanyılmaz-Polat, 2015). Çünkü iş bulup çalışan birey, psikolojik açıdan kendisini işe yarar görmekte ve sosyal çevresi de ona değer vermektedir. Bu durumda birey için iş veya kariyer, Freud’un tabiriyle, onu gerçekliğe ulaştıran bir bağlantıya (Özen Kapız, 2001) dönüştürmektedir. Çalışan bireyin kendisini değerli görmesi ve sosyal çevresinin de bunu desteklemesiyle, bireyin kimliği ve sosyal aidiyeti de gelişmektedir (Arslan, 2001). İktisadi boyutta iş ve kariyer, bireyin yaşadığı toplumda üzerine düşen görevleri yapması ve yaşamını sürdürmesiyle ilgilidir. Sosyal yaşamın gereği olan çalışmak, aynı zamanda bireyin onurlu bir yaşam sürmesinin de aracıdır. Bu yüzden de çalışmak, bireyin gerek kendisi ve gerekse bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşamını sürdürmesine aracılık yapar. Bu da, bireye manevi bir haz tattırır. Bu yüzden de çalışmak hem maddi ve hem de manevi açıdan bireyi doyurucu bir durum (Erer, 2011) olarak nitelendirilir.

Birey için iş ve kariyer olgularının felsefi, psikolojik ve sosyal boyutlarından başka iktisadi boyutları da vardır. Çünkü iş ve kariyer olguları her şeyden önce temel iktisadi kavramlar arasındadır. İktisat literatüründe daha çok işsizlik ve istihdam üzerinden ele alınan bu iki kavramın, daha çok ekonomik (üretim) ve sosyal işlevi öne çıkarılmaktadır. Örnek olarak, çalışma olgusunun sosyal işlevi, bireyin yaşadığı toplumun varlığını sürdürmede işe yarar bir sosyal üye olmasıyla ilişkilidir. Buna göre çalışma, diğer insanlara değer ve hizmet üretmek için harcanan enerji veya faaliyettir (Tüfekçi, 2011). Ekonomik işlev bakımından iş ve kariyer ise, ekonominin sistemin sağlıklı işleyişinin göstergesi (Aydemir, 2013) kabul edilir. Görüldüğü gibi hangi perspektiften ele alınırsa alınsın, iş ve kariyer, birey, toplum ve ekonomi için son derece önemli kavramlardır. Birey için iş ve kariyer ihtiyacı, ister sosyal yaşamın bir gereği ve sonucu olsun ve isterse de, Maslow’un iddia ettiği gibi doğuştan

getirilen bir dürtü olsun (Tufan Demiray, 2003: 42) yaşamsaldır. Buna dayanarak Dost (2014), bireyin iş ve kariyer çabasını, “insan hayatındaki en önemli eylemlerden birisi” şeklinde nitelendirmektedir. İş ve kariyer olgularının birey için yaşamsal önemde olması, bunların eğitimde de birincil öneme sahip olmasını gerektirir. Çünkü birey yaşamıyla doğrudan alakalı olan eğitimin (Demirel, 1999), bireyin yaşamsal ihtiyacı olan iş ve kariyer yönelimlerini görmezden gelmesi beklenemez. Bu bakımdan bireyin iş ve kariyer seçiminde kritik bir aşama olan lise öğrencilerinin (Yeşilyaprak, 2000), bunlara dair yönelimlerinin bilinmesi önemlidir. Çünkü lise öğrencilerinin iş ve kariyer yönelimleri, onların meslek seçimi ve dolayısıyla da işgücü piyasasını doğrudan etkilemektedir. Dahası, geleceği işgücü olan lise öğrencilerinin bu yönelimleri, kişisel olarak onların yaşamı (Aydemir, 2017) ve ülke ekonomisinin geleceğinde de belirleyici etkiye sahiptir. Bu bakımdan geleceğin işgücü olan mevcut lise öğrencilerinin, iş ve kariyer yönelimlerinin bilinmesi, bireysel mutluluk ve sosyal huzur kadar, ekonominin sağlıklı işleyişi için de önemlidir. Çünkü zaten psikolojik açıdan zor bir dönem olan ergenlik sürecindeki lise öğrencileri için iş ve kariyer yönelimi ve bu yönelimlere bağlı, güven ve kaygı da bir o kadar streslidir (Wanberg, Ali ve Csillag, 2020). Dolayısıyla lise öğrencilerinin kaygı ve stresini azaltmak ve bunların isabetli iş ve kariyer planlaması yapması için, iş ve kariyer yönelimlerinin bilinmesi, gerekli önlemlerin alınması ve bununla ilgili planlamaların yapılması bakımından gereklidir. Bu gereklilik, amacı, lise öğrencilerinin iş ve kariyer yönelimlerini belirleyip, demografik değişkenlere göre analiz etmek olan bu araştırmayı da önemli kılmaktadır. Bu amaçla yürütülen araştırmada, sırayla, lise öğrencilerinin iş ve kariyer planlaması, bunlarla ilgili hedef ve seçimleri ile bu süreçteki sorunlara dair hazırlıkları ele alınarak, betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Bu yorumlara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar üzerinden de çeşitli önerilere yer verilmiştir.

2.YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma betimsel tarama modeli içerisinde yer alan genel tarama yöntemi ile yürütülmüştür. Tarama modeli, “geçmişte ya da mevcut bir durumu değiştirmeden betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Bu tür araştırmalarda, ele alınan olgu ya da olay, mevcut şartlar çerçevesinde, var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 1999: 77). Tarama modelleri, genel ve ilişkisel tarama olmak üzere iki kategoride ele alınabilir. Seçilen konu, amaç, veriler ve analizler dikkate alındığında bu araştırma, genel tarama modeline uygundur. Literatürde genel tarama modeli, “bir probleme ilişkin katılımcıların görüş, beceri ve tutum vb. özelliklerinin belirlendiği araştırmalar” (Büyüköztürk, 2018) şeklinde tanımlanmaktadır. Diğer taraftan genel tarama modeli, “çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, bu evren hakkında bir yargıya varmak amacıyla, ondan alınan örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri” (Karasar, 1999: 79) şeklinde de tanımlanmaktadır. Betimsel araştırma ise, belirli bir olgu veya olayı anlamaya yönelik veri toplama, analiz ve yorumlamada belli prosedürlerin kullanılması yoluyla yapılan araştırmalardır (Balcı, 1995: 2).

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, 2022-2023 Eğitim-Öğretim Yılında, İstanbul Bahçeşehir Borsa Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Bağcılar Aliya İzzetbegoviç Anadolu Lisesi ve “STREAM IT UP” projesine dahil Fen Liselerinin, 1., 2., 3. ve 4. sınıfta öğrenim gören toplam 2378 öğrenciyi kapsamaktadır. Örneklem ise, ilgili evrenden oransız, yansız basit tesadüfi örnekleme ile belirlenmiş olan toplam 388 öğrenciden oluşturulmuştur. Basit tesadüfi örneklemede, evrendeki bir birimin örnekleme girmesi diğerlerinin örnekleme seçilmesine bağlı olmayan durumu gösterir (Balcı, 1995: 98). Diğer taraftan, oransız ve

yansız (eleman örnekleme), evrendeki elemanların tek tek, eşit seçilme şansına sahip oldukları durumda yapılan seçimi ifade eder. Buradaki oransız kavramı, ilgili evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları anlamındadır (Karasar, 1999:113). İlgili literatüre (Balcı, 1995: 110) göre, toplam 388 kişilik örneklem, 2378 kişilik evreni temsili niteliğine sahiptir. Çünkü sosyal bilimlerde, %5 hata payı (%95 güven aralığı) ile yapılan araştırmalarda 5000 kişilik evren için 388 kişilik örneklem sayısı yeterli kabul edilmektedir. Araştırmanın örnekleme dair demografik bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırma Örneklemini Oluşturan Öğrencilerin Demografik Dağılımları

Demografik Özellikler		f	%
Cinsiyet	Kadın	178	45.9
	Erkek	210	54.1
Lise Türü	Mes.-Tek. Anadolu	151	38.9
	Anadolu	157	40.5
	Fen Lisesi	80	20.6
Lise Alanı	Sözel	33	8.5
	Fen-Sayısal	268	69.1
	Eşit Ağırlık	87	22.4
Sınıf	1. Sınıf	81	20.9
	2. Sınıf	131	33.8
	3. Sınıf	136	35.1
	4. Sınıf	40	10.3
İnternette Günlük Geçirilen Zaman	1. Saat	20	5.2
	2. Saat	93	24.0
	3. Saat	116	29.9
	4. Saat ve üstü	159	41.0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	75	19.3
	Ortaokul	97	25.0
	Lise	101	26.0
	Üniversite	115	29.6
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	151	38.9
	Ortaokul	66	17.0
	Lise	95	24.5
	Üniversite	76	19.6
Toplam		388	100.00

2.3. Veriler ve Analizi

Bu araştırmada veriler, Betz, Klein ve Taylor, (1996) tarafından geliştirilen Career Decision Competency Expectation Scale (CDSS-SF) adlı ölçeğin, Işık (2010) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ve Kariyer Kararı Yetkinlik Beklentisi Ölçeği-Kısa Formu (KKYBÖ-KF) ile elde edilmiştir. Toplam 25 maddelik CDSS-SF ölçeğinin orijinali beş faktörlü olmasına rağmen, Işık'ın (2010) geliştirdiği tek boyutlu kısa form toplam beş maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi bu maddeler; "1-Hiç güvenmiyorum (1-1.80), 2-Güvenmiyorum(1.81-2.60), 3-Çok az güveniyorum (2.61-3.40), 4-Güveniyorum (3.41-4.20) ve 5-Çok güveniyorum (4.21-5.00)" şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan, kariyer kararı verme yetkinlik düzeyinin yükseldiğini göstermektedir. KKYBÖ-KF'nün güvenilirliği Cronbach Alfa 0,88 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma için ise Cronbach Alfa 0,82 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada gerekli izinler alındıktan sonra, ölçeği cevaplamayı gönüllü kabul eden toplam 425 öğrenciye, gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra KKYBÖ-KF uygulanmıştır. Uygulamadan dönen 401 ölçek formundan 13'ü eksik/yanlış doldurma sebebiyle elenerek, toplam 388 form işleme alınmıştır. Analizlerde öncelikle veriler SPSS paket programına aktarılarak, betimsel istatistiki tekniklerle analiz edilmiştir. Analizlerde, önce verilerin dağılımı için ölçeğin tümüne yönelik, verilerin dağılım analizinde, çarpıklık ve basıklık değerleri olan Kolmogorov-Smirnov=,227; p=0.000 ve Shapiro-Wilk=,863; p=0.000 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamalarda Skewness=-,426 ve Kurtosis= , 821 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin +1,5 ve -1,5 arasında olması, ölçeğin tümünde dağılımın normal olduğunu (Tabachnick ve Fidell, 2013) göstermektedir. Sonra, ölçek maddelerinin dağılımı için yapılan Levene (Homojenlik) testine göre, tüm maddeler normal dağılım göstermiştir. Böylece katılımcıların ölçekteki maddeleri benimseme derecesi, betimsel istatistiki tekniklerden aritmetik ortama ve standart sapma, katılımcıların maddelere dair algılarının demografik değişkenlere göre analizinde ise, ikili gruplar için parametrik testlerden bağımsız gruplar "t" testi ve çoklu gruplar için ise tek yönlü Anova testi kullanılmıştır. Bu analizlerde, anlamlılık için ise p<.05 düzeyi esas alınmıştır.

3.BULGULAR ve YORUMLARI

3.1. Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Düzeyi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinlik düzeyine dair algıları Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2:Öğrencilerin Kariyer Kararı Yetkinlik Düzeyi Algıları

No	Maddeler	$\bar{X}$	ss
1	İlginizi çeken işlerle ilgili bilgi toplamak için interneti kullanabilme	4.19	.033
2	Önümüzdeki 10 yıl içerisinde bir meslekte olabilecek değişimlerle ilgili bilgi edinebilme	4.09	.032
3	Önünüzdeki 5 yıla ilişkin hedeflerinizle ilgili bir plan yapabilme	4.12	.032
4	Seçtiğiniz alanda akademik sorunlar yaşarsanız atmanız gereken adımları	3.15	.041
5	Yeteneklerinizi doğru bir şekilde değerlendirebilme	3.17	.040
KKYD-Toplam		3.74	.036

İş arama ve kariyer planlama, hazırlık süreci ve aktif süreç olmak üzere iki aşamalı bir davranıştır (Kümbül Güler, 2012: 25). Bununla ilgili SBK ve SBKK (Değer, 2011: 470), bu süreçte hedef belirleme ve seçim yapmanın da önemli olduğunu belirtmektedir. İş arama ve kariyer kararında bireyin niyeti ile de ilgili olan hedef belirleme, sürecin başarılı bir şekilde tamamlanması için belirleyici etkiye sahiptir (Yıldız ve Türkçapar, 2021: 12; Özden, 2014: 25). Bu bakımdan lise öğrencilerinin kariyer kararı ile ilgili bu değişkenlere dair algıları önemlidir. Genç işsizliğin yüksek olduğu ülkemizde (Şentürk, 2015), istihdam koşulları ve çalışma kültürüne bağlı olarak lise düzeyindeki eğitim kademesi, iş ve kariyer planı için erken görülebilir. Ancak lise düzeyi, birey yaşamının geleceğini belirleyecek meslek seçimi için kritik öneme sahip (Atli ve Gür, 2019) olduğundan, öğrencilerin en azından niyet olarak ve zihinsel anlamda buna hazırlanmaları önemlidir. Nitekim bu öğrencilerinin ortaöğretim aşamasında seçtiği alan ile Yükseköğretime geçiş Sınavı (YKS) için yaptığı çalışmalar, aslında bu öğrencilerin yöneldiği iş, meslek ve kariyerin göstergeleri sayılabilir.

Tablo 2’de yer alan öğrenci algıları, toplam olarak ele alınabileceği gibi, bunların kariyer sürecindeki değişkenlere dair algılarını detaylı olarak görmek için maddeler tek tek de analiz edilebilir. Buna göre toplam puan üzerinden, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinliği bakımından kendilerine “güvendikleri” ($\bar{X}_{\text{Toplam}}=3.74$; $ss=,036$) belirtilebilir. Kariyerle ilgili SKKK’na (Wanberg, Kanfer & Rotundo, 1999) göre, bireyin kariyer kararındaki yetkinliğinde öz-güven önemli bir değişkendir. Buna dayalı olarak, lise öğrencilerinin bu konuda kendilerine güvenmelerinin, kariyer yetkinliği bakımından önemli olduğu söylenebilir. Ancak bu öğrencilerin, kariyer kararı yetkinliği bakımından kendilerine “çok güveniyorum” derecesinde değil de, “güveniyorum” derecesinde güvenmeleri, bu konudaki bazı eksikliklere işaret olarak yorumlanabilir. Bu eksiklikleri belirlemek için Tablo 2’de yer alan maddeleri tek tek ele almakta yarar vardır.

Katılımcı lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinliği algılarına dair Tablo 2 incelendiğinde, bunların, en fazla “işle ilgili interneti kullanma” ($\bar{X}_1=4.19$; $ss=,033$) konusunda kendilerine “güvendikleri” görülmektedir. Bu bulgu, katılımcı lise öğrencilerinin mensubu olduğu ve Z Kuşağı gibi isimlerle anılan kuşağın internetle olan yakın ilişkisine (Yardımcı, 2021) bağlı olabilir. Ancak bu öğrencilerin diğer maddeleri benimseme derecesindeki düşüşler dikkate alındığında, aslında bunların, interneti “iş” bağlamından ziyade, genel bilgi alma amaçlı kullandıkları söylenebilir. Çünkü aynı öğrencilerin gelecekle ilgili plan yapma ($\bar{X}_3=4.12$; $ss=,032$) ve olası mesleki değişimlere dair bilgi edinmede ($\bar{X}_2=4.09$; $ss=,032$) kendilerine olan güven derecesi düşmektedir. Bu bulgular, katılımcı öğrencilerin, işle ilgili interneti kullanmadaki güvenlerini, gelecekteki işle ilgili hedef belirlemede koruyamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir yorum da, öğrencilerin öğrenim gördüğü liselerin, işgücü piyasasından kopuk, salt akademik yapıdaki eğitim ve öğretim politikaları olabilir. Çünkü bu durum, öğrencilerin işgücü piyasasının önemli bir sorunu olan iş değiştirme (Kaya, 2009) olasılığına hazır olmalarını olumsuz etkilemiş olabilir. Bu durum katılımcı lise öğrencilerinin kariyeri bakımından eksiklik sayılabilir. Çünkü iş ve kariyer ile ilgili süreçlerde, bireyin elindeki bilgiler (Doğan, 2014) ve hedef belirlemesi, bu sürecin başarısı için kritik öneme sahiptir (Wanberg, Ali ve Csillag, 2020). Dolayısıyla genç işsizliğin yüksek olduğu ülkemizde (Taş, Küçüköğlü ve Demirdöğmez, 2018), öğrencilerin bu hedefle ilgili bu güven eksikliğinin, kariyer planlarını olumsuz etkilemesi beklenebilir. Nitekim iyi bir iş ve kariyer, öz-yeterlik ve hedef belirlemeyi de içermektedir (Başbuğ, 2008).

Tablo 2’de yer alan maddeler tek tek ele alındığında, katılımcı lise öğrencilerinin kendilerine ez az, “kariyerle ilgili akademik sorunlar” ($\bar{X}_1=3.15$; $ss=,041$) konusunda “güvendikleri” anlaşılmaktadır. Öğrencilerin bu konuda kendilerine tam olarak güvenmemeleri, olasılıkla Türkiye’de genel bir sorun olan okul-sanayi ilişkisinin kopuk olması (Cice ve Balkar, 2020) ile ilgili olabilir. Diğer taraftan, kariyerle ilgili hedef, karar ve

davranışları içeren sürecin oldukça stresli olduğu hatırlandığında (Aşık ve Akgül, 2022), bu durum, öğrenciler için eksiklik olarak değerlendirilebilir. Yine aynı tablondan, katılımcı lise öğrencilerinin “yeteneklerini doğru değerlendirme” konusunda da kendilerine “güvendikleri” ($\bar{X}_5=3.17$; $ss=,040$) anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyerle ilgili akademik sorunlar ile yeteneklerini doğru değerlendirme konusundaki güvenlerinin, “5-Çok güveniyorum” düzeyinde değil de, “4-Güveniyorum” düzeyinde kalması, kendilerini tanımak ve kariyer sürecindeki sorunlara hazır olma bakımından, kısmi de olsa eksiklik sayılabilir. Çünkü yüksek işsizlik oranı ile konjektürel değişkenlere bağlı olarak gittikçe rekabetin arttığı işgücü piyasasında, kariyerle ilgili kendisini tanıyan (öz-yeterliliği sahip) bireyler (Kümbül Güler ve Metin Camgöz, 2014) ile bu süreçteki sorulara dirençli bireylerin şansının daha yüksek olduğu belirtilmektedir.

3.2. Demografik Değişkenler Perspektifinden Lise Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Düzeyi

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinlik düzeyine dair toplam algı puanlarının demografik değişkenlere göre analiz sonuçları Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Kariyer Kararı Yetkinlik Düzeyi Algılarının Demografik Değişkenlere Göre Analizi Sonuçları

Değişkenler	Homojenlik (Levene)			Tek Yönlü Anova		
	df	F	p	df	F	p
Lise türü	2-385	0,997	0,370	2-385	1,084	0,339
Lise alanı	2-385	0,135	0,073	2-385	0,083	0,920
Sınıf	3-384	1,189	0,314	3-384	0,286	0,836
İnternette geçirilen süre	3-384	1,452	0,227	3-384	1,119	0,341
Baba eğitimi	3-384	2,219	0,086	3-384	0,376	0,771
Anne eğitimi	3-384	2,175	0,052	3-384	1,347	0,259
Değişkenler	Homojenlik (Levene)			Bağımsız Gruplar t testi		
	df	F	p	df	t	p
Cinsiyet	386	0,174	0,677	386	-2,794*	0,036

Tablo 3’de yer alan öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik düzeyi algı puan toplamaları ile demografik değişkenler arasındaki ilişkinin analizi için homojenlik testi, Anova (çoklu gruplar için) ve “t” (ikili gruplar için) testi yapılmıştır. Analizler sonucunda, öğrencilerin kariyer kararı yetkinlik düzeyine dair algılarının, lise türü, lise alanı, sınıf, internette geçirilen günlük süre, ebeveyn eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermediği ancak, cinsiyete göre anlamlı biçimde farklılık göstermiş olduğu belirlenmiştir. Tablo 3 incelendiğinde, cinsiyet değişkenine dair verilerin homojen dağılım gösterdiği görülmektedir. Bunun üzerine normal dağılım gösteren verilere uygun olan parametrik testlerden bağımsız gruplar “t” testi uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, araştırmaya öğrenci algıları arasındaki farkın anlamlı

olduğunu [($t_{(386)}=-2.794$; $p=0,036$)] göstermiştir. Buna göre, araştırmaya katılan erkek lise öğrencilerinin kariyer kararı yetkinlik algı düzeyleri ($\bar{X}_E=3.68$; $ss=,037$), kadınlara göre ($\bar{X}_K=3.49$; $ss=,041$) anlamlı şekilde daha yüksektir. Bu bulgu, zamanla değişiklik gösterse de, büyük oranda ataerkil kültürel özellikler taşıyan ülkemizde (Korkmaz, 2022), aileyi geçindirmek için erkeklere daha fazla sorumluluk yüklenmesiyle ilgili olabilir. Çünkü çalışma, iş ve meslekle alakalı görülen kariyer, genelde ekonomik bağlamda algılanmaktadır. Buna, yine toplumsal normlardan kaynaklanan kadın öğrencilerin kariyer kararsızlığı (Demir, 2020) da eklenebilir. Bu durum Türkiye’deki kültürel yapı ve işgücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet algısı ile ilgili olabileceği gibi, Şentürk, Ünnü ve Kesken’e (2017) göre, kurumsal işleyişten ziyade, aile içi cinsiyetçi iş bölümüne de bağlı olabilir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Amacı, lise öğrencilerinin iş ve kariyer yönelimlerinin belirlenip, bunları demografik değişkenlere göre analiz etmek olan bu betimsel tarama modelindeki araştırmada ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmiştir:

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinlik düzeyi algıları, “5-Çok güveniyorum” düzeyinde değil de, “4-Güveniyorum” düzeyindedir. Bu bulgudan hareketle, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı konusunda kendilerini yetkin gördükleri sonucun varılabilir. Bu durum söz konusu öğrencilerin istihdam ve kariyerleri için olumlu olarak değerlendirilebilir. Çünkü iş, meslek ve kariyer sürecinde bireyin kendisini yetkin görmesi, öz-yeterlilik olarak ifade edilebilir. Öz-yeterlilik ise, kariyer sürecinde olumlu anlamda belirleyici bir değişkendir (van Hoyer, et. al., 2015). Ancak, diğer taraftan katılımcı lise öğrencilerinin kariyer kararı konusunda kendilerini “çok yetkin” değil de, “yetkin” olarak görmeleri, kısmi bir eksiklik olarak da değerlendirilebilir. Bu kısmi eksiklik, bireyin yaşına bağlı olabilir. Nitekim ülkemizde bireyin aktif olarak işgücüne katılımı ve kariyer yolculuğu genelde yükseköğretimden sonra olmaktadır (Kelleci ve Türk, 2016). Diğer bir olasılık da, liselerin işgücü piyasasından kopuk olmasına bağlı kariyer ile ilgili bilgi eksiklidir. Çünkü ülkemizdeki gibi (Cice ve Balkar, 2020) okul-sanayi ilişkisinin kopuk olduğu liselerde öğrenim gören öğrencilerin, iş, meslek ve kariyer gibi işgücü piyasası ile ilgili konularda yeterli bilgiye sahip olması güçtür. Oysaki SBKK başta olmak üzere, konuyla ilgili kuram ve modeller, iş, meslek ve kariyer sürecinde bilişsel yeterliliğin önemine (Wanberg, Ali ve Csillag, 2020; van Hooft ve arkadaşları, 2003) işaret etmektedir. Katılımcı lise öğrencilerinin kariyer kararı konusunda kısmi de olsa, kendilerini eksik algılamaları, gelecekte bunların istihdamını zorlaştırabilir. Çünkü eğitilmiş genç işsizlik oranlarının yüksek (Şahan ve Saraç, 2022) ve işgücü piyasasının istikrarsız olduğu ülkemizde, kariyerle ilgili rekabet gittikçe artmaktadır. Nitekim ilgili kuramlara göre (Özyürek, 2011), istikrarsız ekonomiler, bireyin iş ve kariyer ile ilgili karar ve seçimlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durumda yeterli olanların değil, çok yeteli olanların kariyer şansı daha yüksektir. Nitekim Bu bakımdan, katılımcı lise öğrencilerinin, kariyer kararı konusundaki bu kısmi eksikliklerinin tamamlanması önem taşır. Bunun için liselerdeki rehberlik hizmetlerinin, meslek seçimi ve kariyer kararı konularında daha işlevsel hale getirilmesi ile okul-sanayi işbirliğinin sağlanmasında yarar vardır.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinlik düzeyi algılarının, “5-Çok güveniyorum” düzeyinde değil de, “4-Güveniyorum” düzeyinde olmasının olası sebepleri için, ilgili ölçek maddelerinin benimsenme dereceleri incelenmiştir. Buna göre, katılımcı lise öğrencileri, kariyer kararı yetkinliği ile ilgili olarak kendilerine en fazla interneti kullanma konusunda güvenmektedirler. Araştırmada bu durum, katılımcı lise öğrencilerinin

kuşak özelliği ile ilgili olabileceği vurgulanmıştır. Nitekim 2000 yılı sonrasında internet teknolojisi ortamında doğmuş olan ve Z Kuşağı olarak adlandırılan (Alp, 2021) nesle mensup lise öğrencilerinin bu teknolojiyi iyi kullandığı bilinmektedir. Öğrencilerin bu becerisi iyi yönlendirildiği takdirde, bunların meslek seçimi ve kariyer kararına önemli katkılar sağlayabilir. Öğrenciler, iş, meslek ve kariyer ile ilgili bilgilere buradan ulaşabilirler. Dahası, öğrenciler internet üzerinden iş, meslek ve kariyer ile ilgili bağlantılar kurabilirler. Bu ise, kariyer sürecinde hem bilgilendirme ve hem de sosyal ağ oluşturma bakımından önemli bir avantajdır (van Hove ve arkadaşları, 2015). Ancak araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinliğinde kendilerine çok güvenmemeleri dikkate alındığında, söz konusu yönlendirmenin çok iyi olmadığı ve öğrencilerin interneti bu amaçla kullanmadığı söylenebilir.

Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinliği ile ilgili olarak, gelecekle ilgili plan yapma ve gelecekteki mesleki değişimlerle ilgili bilgi konularındaki algıları, “4-Güveniyorum” düzeyindedir. Bu öğrencilerin ilgili konulardaki algılarının, “5-Çok güveniyorum” düzeyinde değil de, “4-Güveniyorum” düzeyinde olması, bunların, gelecekle ilgili yeterliklerinde kısmi de olsa eksiklik olarak değerlendirilebilir. Oysa iş ve kariyer sürecinde hazırlık anlamına gelen plan yapmak, bu sürecin uygun bir iş ve kariyer ile tamamlanması bakımından önemlidir (Kümbül Güler, 2012). Araştırmaya katılan lise öğrencilerinin, görece en düşük algı düzeylerinin, seçilen alandaki akademik sorunlarla baş etme ve yeteneklerini değerlendirme konularında olması, dikkat çekicidir. Buradan hareketle, katılımcı lise öğrencilerinin kariyer sürecindeki olası güçlüklerle başa çıkma ve yeteneklerini doğru değerlendirme konularındaki öz-yeterlilikleri istenilen düzeyde değildir, denilebilir. İş ve kariyer sürecinin ekonomik (Bekiroğlu, 2010; Atan ve arkadaşları, 2017), sosyolojik, psikolojik ve eğitim (Kanyılmaz Polat, 2015) gibi nedenlere dayalı olarak oldukça stresli olduğu dikkate alındığında, bu öğrencilerin ilgili konuda yetiştirilmelerinin önemi anlaşılabilir. Ayrıca bu öğrencilerin yeteneklerini doğru değerlendirebilmeleri için de, kendilerini tanımalarını sağlayacak etkinlikler önemlidir. Bu noktada okul yönetimine, rehberlik servisine ve ebeveynlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bunun için okul il işgücü piyasası ilişkisi kurulması, öğrencilerin kendilerini tanımasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmesi ve ailelerin de bu konuda çocuklarına bilgi vermesi önemlidir. Araştırmada belirlenen, erkek lise öğrencilerinin, kariyer kararı yetkinliğinde kendilerine daha fazla güvenmeleri, Türkiye’nin, erkeklere ekonomik anlamda daha fazla sorumluluk yükleyen ataerkil kültürü (Baran, 2021) ve bu kültürün beslediği ailenin ekonomik rolleriyle (Yüksel, 1999) ilişkili olabilir.

4.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen önerilere aşağıda yer verilmiştir:

- Meslek seçimi için kritik bir aşama olan liselerde, öğrencilere, rehberlik servisi veya dersler vasıtasıyla iş ve kariyer konularıyla ilgili planlama, yeteneklerini tanıma ve kariyer fırsatlarını keşfetme eğitimi verilmelidir.
- Meslek seçimi, iş ve kariyer planlamasının güç ve stresli bir süreç olmasından dolayı, lise öğrencilerine, bu süreçteki güçlükleri aşma konularında eğitim verilmelidir. Bu eğitim, okul rehberlik servisi ile işgücü piyasasının koordinasyonu ile yürütülebilir.
- Lise öğrencilerine, isabetli meslek seçimi, uygun bir iş ve kariyer için, işgücü piyasasının yapısı, işleyişi ve olası riskleri konularında bilgilendirilmelerinde yarar vardır. Bu bilgilendirme, okul ile işgücü piyasasının koordinasyonu ile yapılabilir.

• İşgücü piyasasının sağlıklı işleminde çok önemli olan eğitim ve işgücü uyumunun sağlanması amacıyla, lise öğrencilerine, okudukları lise türü ve seçtikleri alanlara uygun meslek, iş ve kariyer seçimi konularında eğitim verilmesinde yarar vardır. Yüz-yüze veya internet üzerinden verilebilecek olan bu eğitim, okula davet edilecek çeşitli mesleklere sahip çalışanlarla beraber verilebilir.

KAYNAKÇA

- Alp, F. (2021). Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarının Aile İçi İletişime Etkisi: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Arslan, M. (2001). *İş ve Meslek Ahlakı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aşık, G. & Akgül, H. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Stresleri, Kariyer Kararında Ailenin Etkisi ve Kariyer Kararı Verme Yetkinlik Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 192-212.
- Atan, M., Çam, E., Altay, Ç. F., Gürler, B., Çelik, E. ve Aslan, Y. B. (2017). İşsizlik Sigortası Ödemelerinin Yararlanıcıların İş Arama Eğilimlerine Etkisi. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Atli, A. ve Gür, S. H. (2019). Lise Öğrencilerinin Meslek Tercihleri ve Bu Tercihlerine Etki Eden Faktörler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(1), 32-53.
- Aydemir, C. (2013). Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(1), 115-138.
- Aydemir, L. (2017). Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimindeki Kararsızlıklarına Etki Eden Faktörler (Trabzon Örneği). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 651-664.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: TDFO Bilgisayar Yayıncılık.
- Baran, D. (2021). Türkiye’de Cinsiyet Eşitsizliği ve Ekonomik Kalkınma: İller Düzeyinde Bir Mekânsal Veri Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı.
- Başbuğ, B. (2008). Üniversiteden Yeni Mezun Olan Gençlerin İş Arama Davranışlarının Planlı Davranış Teorisi Bağlamında Araştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Bekiroğlu, C. (2010). Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Bankacılık Yüksek Lisans Programı.
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cice, Y. ve Balkar, B. (2020). Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin İstihdam ve Ekonomik Büyüme Açısından İşlevselliğinin Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(2), 781-814.
- Değer, M. (2011). “Sosyal Öğrenme Kuramı” (ss.467-96) İçinde Eğitim Psikolojisi (Ed. İbrahim Yıldırım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demir, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Kariyer Kararsızlığı Sinop Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8,(22), 1-17.

- Demirel, Ö. (1999). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Doğan, H. (2014). Çağdaş Kariyer Karar Verme Yaklaşım ve Modellerinin İncelenmesi, *Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 4(6),100-130.
- Dost, Z. D.(2014). İşsizlikle Mücadelede İş Arama Yöntemleri ve İŞKUR'un Değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu.
- Erer, E. (2011). Türkiye'de İş Arama Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Eser, R. ve Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(1), 287- 321.
- Işık, E. (2010). Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Temelli Bir Grup Müdahalesinin Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik Ve Mesleki Sonuç Beklenti Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Kanyılmaz Polat, E. (2015). Yükseköğrenim Mezunlarında İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İş Arama Davranışlarına Etkisi: Çanakkale İli Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Kaya, C. (2009). Çalışma Yaşamında Kadın İşgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı.
- Kelleci, Ü. S. ve Türk, Z. (2016). Genç İşsizliğin İncelenmesi: OECD Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(13), 10-25.
- Korkmaz, H. (2022). Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının/Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması. *Antakiyat*, 5(1), 54-71.
- Kümbül Güler, B. ve Metin Camgöz, S. (2014). İş Arama Davranışı: Psikolojik Sermayenin Etkisi. II. Uluslararası İş ve Meslek Danışmanlığı Kongresi 26-27 Kasım Antalya.
- Kümbül Güler, B. (2012). İş Arama Davranışı: Bütüncül Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım. *İŞ, GÜÇ" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14 (2), 9-32.
- Özden, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik İyi Oluşun Psikososyal Yordayıcılarının Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.
- Özen Kapız, S. (2001). İşin Değişen Anlamı ve Birey Yaşamında Önemi. *İŞ, Güç ve Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 3(2), 1-7.
- Özyürek, R. (2011). "Sosyal Bilişsel Yaklaşımlar" (ss. 220-268) İçinde Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı-Kuramdan Uygulamaya (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegem Akademi.
- Şahan, Ö. ve Saraç, Ö. (2022). Türkiye'nin Genç Nüfus Avantajı, Genç İşsizlik Sorunu ve Genç Girişimci Destekleri. *Makaleler*, 268, 115-129.

- Şentürk, F. (2015). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdamın Yapısı. *Sosyal Güvençe Dergisi*, 7, 113-143.
- Şentürk, B., Ayyıldız Ünnü, N. A. ve Kesken, J. (2017). İş Yaşamında Toplumsal Cinsiyetin Etkisi: Türkiye Üniversiteleri Örneği. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, (16. Özel Sayısı), 865-878.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics*(6th. Ed.). Pearson Boston.
- Taş, H. Y., Küçükoğlu, M. ve Demirdöğmez, M. (2018). Türkiye’de Genç İşsizliği Sorunu Ve Alternatif Çözüm Önerileri. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 279-294.
- Topakkaya, A. (2008). Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx’ı Yeniden Okumak. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 378-395.
- Tufan Demiray, H. (2003). Türkiye’de Genç İşsizliği Ve Yükseköğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Tüfekçi, E. (2011). Post Modern Süreçte Çalışma, Değişen Anlamı ve İçeriği. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim dalı.
- Van Hooft, E.A.J., Born, M., Taris, T. W. & van der Flier, H. (2003). Job search and the theory of planned behavior: Minority–majority group differences in The Netherlands. *Basic and Applied Social Psychology*, 8, 163-176.
- Van Hoye, G., Saks, A. M., Lievens, F. and Weijters, B. (2015). Integrative Model of Job Search Gehavior. *Gent University Academic Bibliography*.
- Wanberg, C. R., Ali, A. A. Csillag, B. (2020). Job Seeking: The Process and Experience of Looking for a Job. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 7(3) 337-342.
- Wanberg, C. R., Kanfer, R., & Rotundo, M. (1999). Unemployed individuals: Motives, job-search competencies, and job-search constraints as predictors of job seeking and reemployment. *Journal of Applied Psychology*, 84(6), 897-910.
- Yardımcı, Y. (2021). Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıklarıyla Değerlerin İncelenmesinde Medya Okuryazarlığının Önemi: Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldız, M. A. ve Türkçapar, M. H. (2021). “*Bilişsel Davranışçı Terapilere Giriş-Bilişsel Terapi*” İçinde Bilişsel Davranışçı Psikoterapide Yeni Gelişmeler (Eds.Zeynep Karataş ve M. Hakan Türkçapar). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Yüksel, N. A. (1999). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Televizyon Dizilerindeki Yansımaları. *Kurgu Dergisi*, 16, 67-81.